

nous aprenentatges, pròtesis digitals
en l'educació permanent i mutacions relacionals

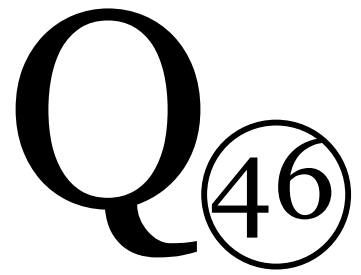
ENDREÇA

*Ara que no està entre nosaltres
ara que les cendres brollen a la terra
i l'horitzó està lleugerament encès...*

***Oferim aquest número de la revista en reconeixement
i homenatge a Michele Knobel, amiga i companya,
amb la que tant compartim encara.***

*I, mentrestant, continuem volent desaprendre i saber
i materialitzar temps-i-espai de lluites i esperances,
de llibertat, acollida i amor...*

Quaderns d'Educació Contínua

**nous aprenentatges, pròtesis digitals
en l'educació permanent i mutacions relacionals**

Editors

Iolanda Corella Llopis
i pep aparicio guadas

Consell de direcció i coordinació

Tere Vila, Encarna Such Cardona, Juanma Sanchis Marqués, M. Nieves Roselló, María José Picher, Carlos Pallarés, Rosa Navarro, Pascual Múrcia Ortiz, Dolors Monferrer Ferrando, Rosa M. González Conca, Goio Fidel Sarmiento, Manuela Fuentes Martínez, Lorena Ordiñana Pérez, Marta Malet Carol, Mila Grau Alepuz, Loles Martínez Cebrián, María Gabarda Riofrío, Francisca Borox López, Isabel Aparicio Guadas

Consell de redacció i assessorament

Antonia de Vita (UNIVR), Dolors Vinyoles (Escola de la Dona-Diputació de Barcelona), Inma Vilatersana, Jordi Vallespir (UIB), Antoni Tort (UVIC), Joan M. Senent (UV), Francesca Salvà (UIB), Manuel Rodríguez (UV), José Ignacio Rivas (UMA), Piergiorgio Reggio (UNICATT), Cruz Prado (ULASALLE), Anna Maria Piussi (UNIVR), Agustí Pascual (UV), Isabel Redaño Francés

(IPF), Sebas Parra (UdG), Josep Mª Navarro i Cantero (LFCOOP), Peter Mayo (UM), Vicent Mas (UA), Ángel Marzo (UB), Manel Martí Puig (UJI), Fernando Marhuenda (UV), Fernando López Palma (UB), Licinio C. Lima (UMINHO), Colin Lankshear (JCU), Michele Knobel † (MSU), Francese Hernández Dobon (UV), Francisco Gutiérrez † (ULASALLE), Anna Gómez (UVIC), Paula Guimaraes (UL), Rosa M. Falgás (ACEFIR), Pep Lluís Grau, Gloria Díaz (UB), Joan Colomer (UdG), José Clovis Azevedo (Centro Universitário Metodista IPA), Rafa Castelló (UV), Isabel Carrillo (UVIC), Marián Aleson Carbonell (UA), Xavier Besalú (UdG), Antonio Benedito (UV), José Beltrán Llavador (UV), Clara Arbiol González (UV), Vicent Aparicio (UV), Marina Aparicio Barberán (IPF), Consol Aguilar (UJI), David Abril (UIB), Loris Viviani (IPF), Mariola Aparicio Cortés (EOI Xàtiva), Mercè Morey (UIB), Diego Morollón (IPF), José R. Belda Medina (UA).

Correcció i traducció

Joaquín Martínez Ortiz

Disseny i maquetació

gap

Quaderns d'Educació Contínua ★ 46

Títol: Sense títol

Autor: Mijo Miquel

Tècnica: digital

Dimensions: 210x210 mm

Any: 2021

Quaderns d'Educació Contínua. Nova etapa Redacció, secretaria i administració:

C/. Sant Agustí, 7 • 46800 Xàtiva
tarepa.pv@gmail.com

ISSN: 1575-9016

ISSN: 2605-1796 (digital)

Dipòsit legal: V-5125-2000

Revista indexada en GeoDatos: Indexador de Geografia e Ciències Socials
<http://www.dge.uem.br>

(Quaderns d'Educació Contínua
no es fa responsable de les opinions
dels col·laboradors de la revista.)

Associació de Persones
Adultes Participants
CPPFAFRANCESCOSBOSCHIMORATA

L'ULLAL Edicions

TAREPA - PV
Taller per a l'Acció Renovadora
de l'Educació Permanent d'Adults

IPF: Institut Paulo Freire • UV: Universitat de València • UdG: Universitat de Girona • UVIC: Universitat de Vic • UJI: Universitat Jaume I de Castelló • UA: Universitat d'Alacant • ACEFIR: Associació Catalana per l'Educació, la Formació i la Recerca/Associació Europea d'Educació d'Adults • UB: Universitat de Barcelona • FDC: Desenvolupament Comunitari • UIB: Universitat de les Illes Balears • UM: Universitat de Malta • UMINHO: Universitat del Minyo • UNIVR: Universitat de Verona • ULASALLE: Universidad de La Salle • UNICATT: Universitat Catòlica de Milà • UMA: Universitat de Màlaga • UL: Universitat de Lisboa • JCU: James Cook University • MSU: Montclair State University • LFCOOP: La Fàbrica Cooperativa

carpeta

La nova edat fosca

Daniel Tomás Marquina i Marina Pastor Aguilar • 7

De la distòpia tecnològica a la formació ciutadana en xarxes: jugar, pensar, actuar

Enric Senabre Carbonell • 22

Els efectes possibilitadors de la tecnologia en la vida diària: dos casos d'ús quotidià de dispositius digitals

Michele Knobel i Colin Lankshear • 33

contínua

L'explosió digital de l'inconscient

Franco Berardi • 43

persones, territoris i experiències

Cada vegada més 'Videodrome'

Loris Vivini • 53

Modalitat semipresencial als Centres d'Educació de Persones Adultes de les Illes Balears. Resposta eventual a la pandèmia o proposta de futur?

Sebastià Vicens Prohens • 63

L'art de parlar, l'art d'aprendre llengües als centres de formació d'adults

CFA Pere Calders, J. Maria Planas Muela, Montserrat Moral Vinyoles • 72

L'esperança com a punt d'inici del sentir i el sentit del caminar cap a un horitzó de canvi. Grup de Dones de l'Escola de la Pau del Casal Claret de Vic

Marta Tàpia Masegosa • 81

Flipped Classroom com a ferramenta didàctica en Formació Professional Bàsica en Centres d'Educació d'Adults

Patricia Martínez Cano • 90

Repensant les tecnologies de l'aprenentatge i el coneixement des d'un centre municipal d'FPA

Yolanda Corella Llopis, Marta Malet Carol i Milagros Grau Alepuz • 99

investigació

La utilització de les actuals tecnologies en l'educació: un canvi de paradigma o una paradoxa a reconciliar?

Agustí Pascual Cabo • 115

arxiu

dialogica

Pandèmia i connectivitat: l'experiència de la Universitat Popular de València

Isabel Lozano Lázaro i tot el seu equip humà • 125

fotografia • 133

webs

L'alfabetització digital i pensament crític front a la desinformació • 135

Com participar

Quaderns d'Educació Contínua?

Les pàgines de la nostra revista estan obertes a tot tipus de col·laboracions relacionades amb l'Educació i la Formació de les Persones Adultes. El nostre interès és oferir la publicació a tots aquells que desitgen col·laborar en ella exposant els seus coneixements, les seues reflexions i experiències analitzades. Així com també a les persones i institucions que desitgen difondre a través dels Quaderns d'Educació Contínua les seues iniciatives i activitats dins d'aquest àmbit.

Les col·laboracions han de requerir les següents condicions bàsiques:

- L'extensió dels treballs serà de 10 pàgines en format DIN A-4, a doble espai, amb un títol que sintetitze el seu contingut. És convenient d'intercalar apartats que divideixquen i ordenen les diferents parts de l'exposició.
- S'enviarà dues còpies del treball acompanyades d'una versió d'aquest en suport informàtic, preferentment en Winword. S'aconsella, si el tema ho permet, incloure gràfics, quadres sinòptics, etc., que il·lustren i completen el contingut del text.
- Com és natural la revista podrà realitzar una «correcció d'estil» sobre el text original, que en cap dels casos alterarà els conceptes ni l'enfocament adoptats per l'autor.
- Notícies i dades per a ser incloses en les pàgines informatives de la revista, sobre congressos, jornades, convenis, acords, programes, plans, iniciatives, projectes; cursos, conferències, debats, premis i cursos; publicacions de llibres, revistes, manuals, etc.
- Ha d'incloure sempre la font responsable i les notes de referència on el lector pugui requerir major informació.

Repensant les tecnologies de l'aprenentatge i el coneixement des d'un centre municipal d'FPA

Yolanda Corella Llopis, Marta Malet Carol i Milagros Grau Alepuz, mestres en el CPMFPA d'Almussafes

Últim trimestre del curs 2019-20: allò que ens passà

El 14 de març de 2020 es decretà el confinament domiciliari per fer front a la pandèmia de COVID-19 i això suposà la cancel·lació de les classes presencials en tot el sistema educatiu. Aquesta situació sobrevinguda ens obligà a afrontar el que restava de curs 2019-20, en modalitat a distància o *on-line*, per a la qual cosa l'Administració educativa hagué de reforçar les plataformes per a la docència on-line, com ara Aules, per a què poguera abraçar tot el sistema i en un ús més intensiu.

Per als centres d'FPA de titularitat municipal, com és el Centre Municipal d'FPA d'Almussafes en el qual treballem, que no teníem accés als recursos i plataformes de la Generalitat, el fet de tancar els centres educatius va suposar tot un repte, ja que la majoria de nosaltres no disposàvem de recursos tecnològics per fer front a la situació amb garanties d'acomplir els objectius educatius, i es van donar respostes diverses, improvisades i poc coordinades. Amb rapidesa s'hagueren de prendre decisions i dissenyar una sèrie de procediments i maneres de seguir el procés formatiu de la manera més "normal" possible amb els recursos de què disposàvem, i que entenem que no diferirien massa dels usats en altres centres municipals.

Algunes primeres decisions

Com que inicialment no sabíem la durada d'aquesta interrupció, una de les primeres decisions que vam prendre a nivell de claustre fou que es mantindria la interacció docent amb els grups en l'horari assignat inicialment per a les classes. Vam considerar que l'encontre -encara que virtual- i la interacció amb la gent era important i que el fet de seguir mantenint les classes en el seu horari ens assegurava que no privàvem ningú del seu dret a participar per motius de feina o altres circumstàncies, ja que l'horari que havia triat per a la formació era el que podia acomplir. Com que som un centre que ofereix la formació en horari de vesprada, vam considerar que mantenir-lo d'aquesta forma ens permetria no coincidir amb el sistema ordinari (primària i secundària).

A l'hora d'acordar quin mitjà i per quina via es canalitzarien les classes o la interacció docent, ens trobàrem amb una primera circumstància limitant: la manca de recursos informàtics. Gran part de l'alumnat no disposava d'ordinador ni de correu electrònic; i d'altres, que sí que en tenien, prioritzaven el seu ús per a les tasques escolars dels seus fills i filles o per al teletreball propi o de les parelles. Moltes persones sols podien disposar del telèfon mòbil. A més, també el propi equip docent sofria aquesta situació; és a dir, treballàvem amb els nostres ordinadors personals, i les nostres famílies també teletreballaven i estudiaven a distància, per

la qual cosa no hi havia a les cases ordinadors suficients per a tothom i per a tots els usos.

Però, a més de la limitació d'eines tecnològiques, se'ns obrien altres variables que també condicionaven el procés de formació, i que eren pròpies tant de les persones participants, com del professorat. Entre les variables, hi trobem: les habilitats i des-treses en l'ús de la tecnologia, tant del professorat com de l'alumnat; les pors i in-seguretats a l'hora d'implementar altres formes de fer; els prejudicis del professorat respecte a les capacitats i interessos de l'alumnat –que sovint s'usen per justificar les accions o inaccions docents-, la pròpia situació familiar, el nivell d'ansietat i de pati-ment emocional, la pròpia salut personal i familiar, etc.

L'heterogeneïtat de la població que habitem els centres d'adults fa impossible pensar en una resposta única i vàlida per a tothom. Així que cada docent, en cada grup i en funció de les característiques i circumstàncies de cada persona en procés de formació i de les seues pròpies possibilitats, va bastir una resposta diferenciada.

Entre les diferents propostes que vam poder articular al CMFPA d'Almussafes, hi trobem:

- l'ús únic del correu electrònic com a eina de contacte amb les persones dels grups. A través del *mail* es lliuraven materials –que bàsicament eren els temes digitalitzats, recursos audiovisuals d'internet, amb les activitats que s'havien de realitzar, les instruccions i la temporalització per lliurar-les.
- l'emissió en *streaming* de la classe (amb *Team*, etc.) i el contacte personal i tutorització a través del correu electrònic.
- encontre virtual en sessió grupal, amb aplicacions de videotrucada com ara *Zoom*, *Skype*, etc.; que permeten no sols veure la professora sinó també la interacció amb els companys.
- en alguns grups i àmbits es va optar per elaborar material audiovisual amb els temes a tractar –vídeos locutats gravats en OBS sobre presentacions en *Power Point* posteriorment penjats a *Youtube*- i que es feien arribar a les persones a través del correu o del *whatsapp*. La interacció amb el docent es realitzava través de *Zoom* o de grups de *whatsapp* (per al debat i la interacció) o de llista de difusió (per remetre instruccions o terminis).

En totes les vies possibles que es van poder implementar, la persona es quedava fora del procés formatiu si no disposa de recursos tecnològics a sa casa o de recursos personals per a poder usar-los. En aquest sentit, val a dir que els telèfons mòbils intel·ligents foren els dispositius més versàtils i que han permès arribar a més gent. I cal destacar que l'aplicació *Whatsapp* es manifestà especialment útil, ja que pràcticament tot-hom sabia fer-la servir. De fet, ajudà moltíssim a mantindre el contacte amb l'alumnat de major edat i, en concret, fou l'aplicació per excel·lència usada en el Cicle I de

la Formació Bàsica. Aquesta ens va permetre mantindre converses, gravar vídeos, parlar cara a cara amb videotrucades, comunicar-nos amb àudios (que permeten una interacció més fluïda que el teclat)... A més, els misatges d'àudio foren especialment útils a les classes de llengua ja que permetien a les persones enviar les lectures gravades, o els monòlegs en les classes d'idiomes, etc. En definitiva, *Whatsapp* ha estat una aplicació molt versàtil i eficient per ajudar a suplir la distància i poder interactuar àgilment amb la persona, de la manera més propera possible; en gran part també per el seu ús tan estès.

CMFPA d'Almussafes

Per altra banda, les activitats de centre també haguérem de reinventar-les, ja que no volíem deixar de fer-les. El *Dia del llibre* vam confeccionar un vídeo de lectura col·lectiva que es va compartir en xarxes socials amb fragments de vídeos enviats per l'alumnat llegint en veu alta. Per al tancament de curs, elaborarem un vídeo de comiat amb els *selfies* de totes aquelles persones que van voler participar. A més, les sessions de claustre i de coordinació docent les realitzàrem per *Zoom*, i manteníem permanentment el contacte entre les docents amb els grups de *whatsapp* i el correu electrònic.

En definitiva, es va bastir de manera ràpida i amb moltes limitacions i dificultats, un sistema heterogeni per a poder garantir els processos formatius de les persones i el funcionament del centre a distància en aquesta emergència sobrevinguda. Però, no es pot obviar que moltes coses es perderen pel camí.

Què ens han dit les persones participants?

Com ja hem dit les persones que habiten i fan l'escola són diverses, i també són diversos els usos, els interessos i els objectius que tenen envers la formació. Així que aquesta experiència també l'han viscuda de maneres molt diferents.

Les persones del Cicle I de la Formació Bàsica han expressat que sense classes presencials “no hi ha escola” tal com elles l'entenen. Malgrat valorar positivament l'esforç fet per l'equip docent durant el confinament i agrair el fet de poder mantenir el contacte i les activitats des de casa –ja que les mantenia ocupades i la sensació

de pèrdua era menor- manifesten que això “no eren les classes”. Les classes són la interacció presencial amb les companyes, poder enraonar, fer-se un cafenet al descans, poder dir i aportar el seu punt de vista al tema que s’està tractant...; en definitiva, entrar en un diàleg –problematitzador i propositiu- amb els continguts i amb les altres veus de l’espai educatiu. Eixa és l’essència de la formació d’adults i que trobem que es perd en qualsevol modalitat de teleformació.

També en aquesta línia, l’alumnat de GES2 ha expressat que tenen la sensació que han finalitzat els seus estudis sense haver pogut realitzar un veritable tancament d’etapa; sense un comiat afectiu del centre i dels companys. El fet que consideren aquest aspecte com una pèrdua o una mancança ens indica el pes de la vessant relacional en la formació de les persones.

Per contra, ens hem trobat algunes persones que s’han mostrat molt interessades en la modalitat a distància per que han vist que els ha resultat més còmoda i compatible amb els seus horaris laboral i amb la seua realitat quotidiana. De fet, va ser una demanda que es va fer palesa significativament en el període de matriculació en el curs 2020-21, especialment en aquells programes formatius en els quals les persones estan més interessades en una certificació de llengües o una acreditació, i no tant en la interacció social que es dona a l’aula. Per tant, podríem dir que l’experiència ha fet aflorar una demanda latent de modalitat a distància que, tot i ser minoritària, potser cal tindre en compte, especialment en un centre menut com el nostre que sols ofereix un únic horari (de vesprada) i que, per tant, deixa fora a algunes persones que tenen limitacions per poder accedir en aquesta franja horària.

Què diem els docents?

L’equip docent visquérem amb molta preocupació el fet de perdre persones en el canvi abrupte d’una modalitat a altra i el fet de veure’ns limitades per a arribar a elles. Aquesta incapacitat ens generà molta impotència ja que sovint veiem com eren els grups més vulnerables els que més fàcilment es despenjaven del procés educatiu. Grups especialment sensibles foren les persones en processos d’alfabetització, les persones sense habilitats digitals, les persones amb dificultats cognitives, les persones de major edat amb dificultat per a l’ús del mòbil, i la gent de la qual no teníem dades de contacte o no havien estat actualitzades. També és important esmentar que un nombre considerable de persones decidiren lliurement interrompre la seua formació per enfocar-se en altres aspectes de la seua vida –que, com la de tothom estava sent fortament trasbalsada. A més, ens cal reflexionar sobre l’abandonament de l’alumnat més jove dels grups de graduat (entre 18 i 20 anys) que es desvincularen totalment del procés formatiu d’una forma abrupta. En aquests casos, la dificultat per establir contacte amb ells no pot ser atribuïda a dificultats tècniques ni de connectivitat. Entenem que el deixar d’assistir presencialment a l’aula va suposar un trencament im-

mediat del vincle relacional; la no presència els va permetre allunyar-se de l'acte en sí, de l'ací i de l'ara, de l'encontre amb l'altre i de la interpel·lació directa; la connexió mediada per la tecnologia els ha permés ficar una barrera, o directament, la fugida.

En general, l'equip docent vam viure aquest procés amb molta ansietat i pressió per haver de donar resposta sense tindre, sovint, els recursos i les eines; és a dir, per haver d'anar aprenent i creant amb immediatesa, superant la frustració i la impotència i assumint un considerable increment de la càrrega de treball.

Com aspecte positiu podríem dir que la irrenunciabilitat de la situació, ens obligà a superar pors i prejudicis envers les noves tecnologies i a provar eines digitals i metodologies que d'altra forma no hauríem ni considerat. Ens ha abocat a noves maneres de fer, a l'assaig-error fonamental per a aprendre des del fer. Crec que sense la pràctica, sense haver provat una determinada eina, no s'està en condicions de fer una valoració crítica; així que ens ha donat una perspectiva més ampla del que les anomenades Tecnologies de l'Aprenentatge i el Coneixement (TAC) suposen, del què aporten i també de quines són les seues limitacions. I no sols ens ha obligat a fer i a provar, sinó que ens ha obligat a mobilitzar els recursos més valuosos en educació: la imaginació i la creativitat. Hem sigut capaces de pensar noves maneres de treballar, noves activitats amb noves eines i recursos; i dur-les a la pràctica.

Altre aspecte positiu és que s'ha fet palesa la nostra capacitat de resposta i d'articular ràpida i creativament una bastida en situació d'emergència. Això ens ha de fer creure en les nostres potencialitats. Però també s'han ficat de relleu les nostres necessitats de formació i d'actualització, i que això de l'aprenentatge permanent també va amb els docents; i aquest últim aspecte pot llegir-se en positiu si serveix per plantejar-nos processos d'autoformació i de millora.

I finalment, el fet d'haver experimentat usant nous dispositius per vehicular la relació docent, fent un ús més intens de recursos a la xarxa, creant material audiovisual i digitalitzat, usant programes d'*streaming* o de videotrucada, emprant aplicacions per a treballar continguts com ara elements de *ludificació*, i incorporant alguns Entorns Virtuals d'Aprenentatge (EVA) com poden ser pàgines web, blocs, etc.; ens ajuda a pensar quin ús i quin encaix poden tindre aquestes noves tecnologies aplicades a l'aprenentatge en la nostra proposta educativa com a centre. En definitiva, a pensar les seues aplicacions futures de les TAC i també les seues limitacions.

No sabem si és bo si no sabem què volem

Minino de Cheshire, ¿podrías decirme, por favor, qué camino debo seguir para salir de aquí?

– Esto depende en gran parte del sitio al que quieras llegar –dijo el Gato.

– No me importa mucho el sitio... –dijo Alicia.

– Entonces tampoco importa mucho el camino que tomes –dijo el Gato.

Una vegada passada aquesta situació extraordinària de confinament durant la pandèmia per COVID-19, es fa necessari reflexionar sobre quins recursos i eines dels usats en la modalitat a distància poden quedar-se en el nostre quefer docent a l'aula i quins han de ser relegats perquè empobreixen, condicionen o modulen el procés educatiu en un sentit que no desitgem. Per tant, no podem considerar aquestes qüestions sense plantejar-nos prèviament quin és el model d'educació pel qual apostem.

Com sempre, hauríem de tindre presents les preguntes freireanes: per a què eduquem?; a favor de qui? I també contra què i contra qui. Aquestes qüestions defineixen el plantejament ètic irrenunciable propi de la tasca docent i que ens desvetllen els objectius i el sentit del fet d'educar i els valors que guien la nostra acció.

Si fem en el centre de tot el procés la transmissió dels continguts, el programa, el currículum..., estem atrapats en allò que Freire definia com a “educació bancària”, que és un model profundament conservador per molt moderns que siguen els dispositius i per molt digitals que siguen els materials que fem servir. En aquest model el subjecte, queda fora de l'equació o li reservem una funció de mer receptor de la informació o de les dinàmiques que algú altre ha dissenyat per a ell (de vegades ni tan sols ho ha fet el docent, que també pot ser anul·lat i convertir-se en mer transmissor de informació). El coneixement no es construeix conjuntament sinó que la informació flueix en un únic sentit i la persona no pot incidir en cap aspecte del seu procés formatiu; ni en els continguts, ni en el com es fa, ni modificar, ni aportar -més del que se li demana-, i per descomptat, també el pes de l'avaluació és externa i recau sobre ella.

L’“educació bancària”, encaixa perfectament en un context global de neoliberalisme feroç i de mercantilització de l'educació. Els continguts educatius es converteixen en “píndoles” o “paquets” d'aprenentatge que poden ser capitalitzades en el mercat global; els “demandants de formació” “compreu”, i el personal docent, “dispensa” aquests productes. En el “mercat de la formació”, qui més té, més val, perquè també les persones estem exposades en l'aparador d'aquest gran supermercat. I és en aquest escenari que es dona l'auge de les aplicacions i plataformes informàtiques per a l'educació, les anomenades TAC i els Entorns Virtuals d'Aprenentatge (EVA). Es presenten com a les grans eines “modernitzadores” o “transformadores” de l'educació; com a la gran “innovació educativa”. Com si l'element mediador tinguera la força, per se, de significar tot el procés educatiu.

Així, en els últims anys, sota el paraigua de la “innovació educativa” han aterrat a les aules dispositius, com les *tablets* i els *netbooks* per a ús dels estudiants, paquets de continguts digitalitzats (que són llibres de text digitalitzats); aplicacions de ludificació (que sovint es presenten com a “motivadores” i afavoridores de la participació, quan la majoria d'elles no són més que una substitució digital i acolorida de la fotocòpia per a emplenar buits) i entorns virtuals d'aprenentatge (que pretenen abra-

çar tota la interacció possible en un context educatiu, en alguns casos com a complement a les classes presencials, i en altres casos, substituint-los en el que seria una modalitat totalment a distància i sense contacte físic entre les persones).

En molts casos el discurs que lloa el seu ús i la seua entrada acrítica a les aules, parla de “modernitzar l’educació”, i que milloren la motivació de l’alumnat, i per tant, l’aprenentatge. Les preguntes que com a docents ens fem són: què estan realment aprenent?; de quin tipus d’aprenentatge estem parlant? de memoritzar continguts? d’un aprenentatge merament instructiu?; estem afavorint que se situen davant aquests dispositius passivament com a mers consumidors?; si és així, podem dir que afavoreixen la participació? De quin tipus de “participació” estem parlant? Quin és el grau d’interés pel que estan suposadament aprenent? Com de significatiu per a les persones és aquest aprenentatge? Quin grau de decisió té la persona sobre el procés? Tot el que s’ha d’aprendre està ja tancat o es deixa opció a la seua modificació en funció dels interessos de les persones i del context sociocultural? Dona opció al diàleg real entre docent i discent i entre les persones del grup per a problematitzar els continguts, el context, o el propi procés formatiu -incloent les pròpies eines emprades i la forma en que aquest es desenvolupa? Cap el qüestionament d’algun element del procés? Hi ha espai per a la creativitat? Permet treballar conjuntament? Permet la interacció real del grup d’aprenentatge? Els EVA permeten –sense presencialitat- una relació educativa docent-discent real? Puc ser la docent que vull ser des d’aquestes eines, dispositius, plataformes i entorns virtuals?... Realment tots

CMFPA d’Almussafes

aquests interrogants es desgranen de les essencials preguntes ètiques freireanes: què ensenye; per a què ensenye; i, a favor de qui ensenye.

Sí contràriament al model d'educació bancària, entenem l'educació com un procés de transformació personal i social, i de construcció de coneixement; un procés democràtic i potenciador que parteix de les pròpies persones participants i dels seus interessos i necessitats; que ajuda a l'adquisició i creació d'eines individuals i col·lectives de participació i de canvi; que permet problematitzar la realitat i incidir en ella; que afavoreix la creació i l'aportació col·laborativa de coneixement en tant que agents actius del propi procés formatiu; i que fica, en definitiva, a les persones i a les relacions en el centre dels processos educatius –i no els continguts, els programes, els currículums, les rúbriques, etc.-; aleshores, haurem de pensar com encaixen les anomenades Tecnologies per a l'Aprenentatge i el Coneixement (TAC) i els Entorns Virtuals d'Aprenentatge (EVA), així com Internet, les xarxes socials, i tots els dispositius digitals que han passat a formar part de la nostra realitat, en la nostra tasca docent.

Haurem de pensar quin ús en fem, per a què, i com treballem amb les persones per a apoderar-les com a ciutadania activa i crítica en l'ús d'aquests recursos i d'aquesta informació, que estan cada vegada més presents en la nostra societat. Freire assenyala que “ensenyar no és transferir coneixement, sinó crear les possibilitats per a la seua pròpia producció i construcció”. I això passa necessàriament per ensenyar a produir i construir amb eines i dispositius digitals des dels centres d'FPA.

Quins elements hem incorporat al CMFPA d'Almussafes?

Al CMFPA d'Almussafes disposem, des de fa anys, de **blocs web** d'aula, és a dir, webs en les quals el professorat va penjant materials (apunts propis digitalitzats) i recursos (vídeos, enllaços d'internet, etc.) i un breu resum del que s'ha treballat en cada sessió. Funcionen com un entorn virtual senzill o, més bé, com a “quadern de bitàcola” o com a “diari de sessions”, i el seu sentit és donar suport a les persones que treballen a torns i que periòdicament s'absenten de les sessions presencials d'aula. Aquesta turnicitat laboral és una condició de moltes persones en un municipi com Almussafes que té un polígon industrial que dona feina a més d'11.000 persones, entre la Factoria Ford i el seu Parc de Proveïdors. Els blocs web ajuden a seguir amb major facilitat el procés que s'està realitzant a l'aula mentre les persones s'absenten per treball. Tot i que veníem usant-los des de ja fa alguns cursos en alguns programes, al curs 2020-21 hem sistematitzat el seu ús i l'hem fet extensiu a la totalitat de l'oferta del centre per poder fer-los servir en cas de confinament mèdic. Aquests blocs web els gestiona la professora i l'alumnat sols pot consultar-los. S'han mostrat útils i pensem mantenir-los i potenciar-los, ja que ajuden a sistematitzar el procés realitzat a l'aula i són una gran ajuda per una part important de l'alumnat. Els blocs web són senzills d'em-

prar i de mantindre i serveixen a les finalitats per a les quals foren creats: complementen o assisteixen la interacció presencial a l'aula.

En general, els EVA (com ara, Aules, *Classroom*, etc.) entenem que poden ser recursos útils com a complement i suport a la docència presencial a l'aula, i fan un paper important en aquells casos que les persones tenen limitat el seu accés als espais de formació per motius laborals (turnicitat) o de salut (confinaments sanitaris). De cap manera poden ser una substitució del procés educatiu presencial i de la relació directa entre docent i discent, ja que hi ha molts elements “humans” de la relació que es perden en la virtualitat.

Les **eines de videotrucada o videoconferència** (*Zoom, Hangout, Webex*, etc.) entenem que sols tenen cabuda en el cas de posteriors confinaments, però no si les classes són presencials; i malgrat que permeten interactuar a totes les persones del grup sabem que les interaccions són complicades (problemes d'àudio, d'ordre en les intervencions, parlar i escoltar es fa difícil, tendeixen a que intervinga una sola veu, etc.)

Ara bé, dit açò, el nostre centre disposa des de finals del curs 2020-21 d'un compte en Microsoft365, amb llicències per als docents i per a 400 persones, per poder fer classes en *streaming* que, a més, ens permet també realitzar **gravacions de les classes** i disposar-les a la xarxa per compartir-les amb l'alumnat. Els usos, alternatius al *streaming*, que estem valorant per incorporar-los al llarg del curs 2021-22 són:

- per una banda, **gravar algunes classes** –en la seua totalitat o parcialment– per enviar-les a les persones que no han pogut assistir per motius laborals. Es farien servir aquests vídeos amb el mateix sentit que els blocs web, com a recurs de suport per facilitar el seguiment de les classes en cas de tur-

Aula de Valencià - Almussafes

CENTRE PÚBLIC MUNICIPAL DE FORMACIÓ DE PERSONES ADULTES D'ALMUSSAFES

VALENCIÀ B1 VALENCIÀ B2 VALENCIÀ C1 VALENCIÀ C2

Mostrando entradas con la etiqueta VALENCIÀ C2. Mostrar todas las entradas

sessió dia 15 octubre

Vos deixeu uns exercicis d'ortografia de les consonants palatals.

Hem comentat com hem de fer un article d'opinió i una possible estructura a partir dels connectors que vos fique.

Heu de fer l'expressió escrita tractant d'utilitzar alguns dels connectors i modalitzadors.

https://drive.google.com/file/d/133_0aKIoN-saJqgOSgKDXvQaHJf_R7T1/view?usp=sharing

<https://drive.google.com/file/d/1ITSru4SbKrveShzLRshsPIVyFFnk8iQh/view?usp=sharing>

<https://drive.google.com/file/d/1jeOJZWqy9uPWwsuMHhHUI0Baevv1kob/view?usp=sharing>

ENLLAÇOS D'INTERES

- DICCIONARI NORMATIU VALENCIÀ
- GRAMÀTICA NORMATIVA AVL
- DICCIONARI IEC
- JUNTA QUALIFICADORA
- EDI - PROVES CERTIFICACIÓ
- JUGALLEGUA

ENLLAÇOS EXERCISIS SUPORT

- VAL B1: LPV
- VAL B1: VOCABULARI
- VAL B1: VOCABULARI
- VAL C1: LPV
- VAL C1 / C2 TUTORIAL POLIMÈDIA
- VAL C2 LPV

LECTURES

- MÈTODE
- REVISTA SAO
- JOSEP LACREU
- EL CRÍTIC

ARXIU DEL BLOC

- 10/10 - 10/12 (6)
- 10/03 - 10/10 (1)
- 09/19 - 09/20 (4)

CMFPA d'Almussafes

nicitat i no com a substitució total de la presencialitat, ja que les persones han d'assistir obligatòriament a les tutories dissenyades en horari de matí.

- per altra banda, el fet de poder gravar vídeos curts, ens ha fet plantejar-nos la possibilitat de crear un **banc de recursos audiovisuals propis**, gravant explicacions breus de cada àmbit i que puguen penjar-se als blocs o passar-se a l'alumnat que els necessita -bé perquè s'absenten de les classes periòdicament per motius laborals o d'altres, o bé per a reforçar les explicacions que no han acabat d'entendre's. També aquest vídeos curts podrien servir per a transmetre a l'alumnat informació general d'inici de curs (normativa COVID; criteris d'avaluació, etc.) i estarien disponibles permanentment als blocs web.
- i, també caldria explorar l'ús que d'aquesta eina pot fer-se amb les persones participants, és a dir, l'ús de la **plataforma de gravació com a recurs d'aprenentatge** als diferents àmbits: gravar les pròpies presentacions de treballs de recerca, realització de simulacres d'entrevistes de treball, elaboració de vídeos amb determinades finalitats (campanyes de sensibilització, etc.)

A més, al llarg del curs 2020-21, vam posar en marxa el que s'han anomenat **Aules Espill**, concretament, en aquells grups i programes de major demanda i que per l'obligatorietat de mantindre la distància de 1'5 m. ens impossibilitava tindre 30 persones en un mateix espai. Així, aquests grups es distribuïen en dues aules, una d'elles on estava presencialment la professora amb 15 persones, i altra aula adjacent, on la resta de les 15 persones del grup podien seguir la intervenció de la professora en un monitor de grans dimensions i amb un sistema d'altaveus de qualitat. Evidentment, la professora parla a través d'un micròfon i està sent gravada tota la classe. Hem utilitzat les Aules Espill en els grups d'Anglès i de Valencià, tal com es mostra en el següent diagrama:

<p style="text-align: center;">AULA 4 VALENCIÀ</p> <p style="text-align: center;">PROFESSORA Càmera i micròfon</p>	<p style="text-align: center;">AULA3 (espill)</p> <p style="text-align: center;">MONITOR ALTAVEUS</p> <p style="text-align: center;">(sense professora auxiliar)</p>	<p style="text-align: center;">AULA 2 (espill)</p> <p style="text-align: center;">MONITOR ALTAVEUS</p> <p style="text-align: center;">(amb professora auxiliar)</p>	<p style="text-align: center;">AULA 1 ANGLÉS</p> <p style="text-align: center;">PROFESSORA Càmera i micròfon</p>
---	--	---	---

Cal ressenyar que les 15 persones que ocupaven un espai i altre ho feien de forma alterna, setmanalment. I altre aspecte fonamental és que en els grups d'anglès es disposava d'una professora auxiliar en l'aula espill per a atendre possibles dubtes de les persones participants i acompanyar-les durant la sessió; mentre que els grups de valencià no disposaven d'aquest reforç docent.

La valoració d'aquesta experiència per part de les docents és que dificulta i limita molt la interacció a l'aula. Solament la professora del micròfon, per tant, qualsevol diàleg que s'establisca amb el grup o qualsevol intervenció per part de les persones es perd a l'aula espill; a més, com que la càmera és fixa si la docent es mou pot eixir-se'n de l'enquadrament –malgrat el gran angular.

Pel que fa a la valoració de l'alumnat, hi trobem que les aules espill en general, han sigut valorades positivament i s'han viscut com un mal menor, ja que preferien aquesta solució al fet de no tindre classe. Però, per altra banda, algunes persones han expressat que quan no s'ha disposat de professorat auxiliar, el fet d'estar veient la classe pel monitor sense poder fer cap interacció amb la docent diferia poc de les sessions en *streaming* i, en eixe cas, possiblement fora més còmode veure-ho cadascú des de sa casa. Això ens indica com d'important i significatiu és el fet de la interacció i la relació docent en l'espai aula.

Pel que fa a les **aplicacions** que permeten el **treball col·laboratiu**, com ara, *Google Drive* o *el Padlet* ja les hem incorporades al treball d'aula. Permeten a les persones a treballar simultàniament sobre un mateix document compartit i fa més senzill el treball conjunt. El *Google Drive* ens permet fer documents en grup, elaborar les normes del grup de manera consensuada, elaborar els treballs de síntesi sobre un tema tractat, etc. I també l'utilitzem molt per compartir documents organitzatius del centre, com ara esborrany d'actes de claustre, documents conjunts, convocatòries, etc. *Padlet* és una eina interessant ja que funciona com un tauló col·lectiu en el que és molt fàcil que tothom compartisca informació i recursos en molts formats (text, àudio, vídeo, fotografies, etc.). En general, l'ús d'aquestes aplicacions és un ús creatiu i productiu, la qual cosa fa que les persones estiguin generant conjuntament un material digital que pot ser compartit i tindre impacte.

També hem incorporat aquest últim curs alguns **elements de ludificació**, que ens serveixen bàsicament per presentar d'una manera nova algunes tasques més memorístiques o instructives fent-les més divertides i lúdiques. Funcionen bé per a exercicis mecànics d'ortografia, o per consolidar vocabulari bàsic d'un tema, per fer qüestionaris, etc. Eines com *Kahoot*, *Quiz*, o *el Google Forms* et permeten fer qüestionaris i poden ser aliats per reforçar memorísticament alguns continguts a més de dinamitzar les classes.

El *Google Forms* també l'hem fet servir per elaborar l'Enquesta de Convivència anual del centre i ens ha ajudat a sistematitzar els resultats de manera molt més àgil

i ràpida. Tot i que hem tingut en compte disposar sempre de la versió en paper per a aquelles persones que no la podien emplenar-la digitalment.

També el curs 2020-21 vam establir que el professorat ha de facilitar obligatòriament un **correu electrònic** de contacte a les persones dels seus grups. Abans del confinament, algunes mestres facilitaven el seu correu electrònic personal a l'alumnat i d'altres no. Com que som personal municipal, no disposem d'un correu individual com sí que disposa tot el professorat de la Generalitat, i per tant, fèiem servir el nostre personal. Ara hem establert, que tota persona docent ha de disposar d'un *e-mail* amb finalitat exclusivament docent i facilitar-lo a l'alumnat. Les persones que assisteixen al centre, a més de poder contactar amb la secretaria o la direcció del centre, han de poder accedir a comunicar-se directament amb la seua mestra. Diguem que la incertesa amb la que començarem el curs 2020-21 (pel que feia a possibles confinaments de les persones) ens ha fet adonar-nos de la importància de poder mantenir aquest contacte directament.

També hem consolidat l'ús de l'**aplicació Whatsapp** per a confeccionar **grups** d'aula o d'assignatura. Serveixen per mantenir el contacte entre les persones que formen els grups i el professorat implicat en eixe grup. Se li dona un ús únicament docent, organitzatiu o informador i ens proporciona l'oportunitat de reflexionar junts sobre els usos d'aquests tipus de xarxes socials: normes de cortesia, horaris, adequació, etc. Algunes mestres participen directament en els grups de *whatsapp* (la qual cosa implica facilitar el seu nombre de telèfon personal) mentre que d'altres no s'incorporen directament, sinó que fan servir la persona delegada com a portaveu en cas de voler comunicar alguna cosa al grup.

Seguint amb les possibilitats que ens ofereix l'aplicació *Whatsapp*, des de la direcció del centre s'han fet servir aquest curs passat **llistes de difusió** per a notificar incidències referides a la COVID, la suspensió d'alguna classe o si s'havia de confinar algun grup. S'han mostrat efectives a l'hora de notificar ràpidament a un gran nombre de persones.

A mode de reflexions finals

- Si apostem per un procés educatiu que partisca de les persones, que responga als seus interessos i necessitats, que permeta aprendre amb els altres, creant vincles; creant coneixement de forma col·lectiva i ficant en joc els afectes en una relació humana i humanitzadora; aleshores, la millor modalitat sempre serà presencial, que fa que les persones puguin trobar-se en temps i lloc –ací i ara. La presencialitat facilita que es troben els cossos, les mirades i les veus; però cal no oblidar que la mera presencialitat no garanteix que tot açò es done; ni que es done humanament.
- Elements com la dialogicitat, el treball en comú, la relació afectiva, les veus i les paraules dels altres, la conversa, l'escolta, l'encontre amb el món de l'al-

tre, i també el discent i la confrontació d'idees des del reconeixement mutu, els cossos, les mirades... entren en joc i són els elements que fan viva una relació comunicativa i educativa; el procés s'humanitza quan fem les persones i la vida al centre. Perdre aquests elements és un risc real quan incorporem al procés elements digitals i la virtualitat. Clara Arbiol expressa el seu temor també quan diu que *“la no presencialitat i l'establiment de tasques de forma virtual ha deixat un conjunt de pràctiques*

fora del terreny de la formació, pràctiques com la conversa que necessiten de la relació, de l'escolta i la paraula viva per poder ser”.

- Alguns dispositius, com els telèfons intel·ligents, tenen la capacitat d'atrapar la nostra atenció. I això implica un risc real que es fa evident quan entrem a una aula en un moment de descans i veus la gent mirant el telèfon en lloc de parlar amb els companys i companyes, fins i tot en els grups de Cicle I. Però, també passa quan entrem a l'aula més preocupats d'engegar el projector per ficar un *PowerPoint* que de mirar a les persones que allí es troben i de llegir el context de l'aula. Són situacions en les que la nostra atenció, i també la de les persones participants, es desvia cap a la pròtesi, cap a l'aparell i deixem de “veure” les persones. Especialment, quan el procés està mediat per una pantalla, la no presència de l'altre i la seua mirada directa, fa que no ens sentim interpel·lats pel allò que l'altre ens diu; hi ha una certa desconexió i una despotenciació de la paraula. Molt sovint, l'entrada als espais educatius de determinats dispositius (especialment d'aquells amb pantalla) sostrauen força a la paraula, que potser siga l'eina educativa fonamental.

Aula de GES2 - Almussafes

CENTRE PÚBLIC MUNICIPAL DE FORMACIÓ DE PERSONES ADULTES D'ALMUSSAFES

ANGLÈS CASTELLANO MATEMÀTIQUES MON TREBALL NATURALESA SOCIALS
TECNOLOGIA TUTORIA VALENCIÀ

Mostrando entradas con la etiqueta **MON TREBALL**.
Mostrar todas las entradas

SESIÓN 10/2 MUNDO DEL TRABAJO

En esta sesión vamos a leer y comentar el artículo SINDICALISMO EN LA ERA DEL COWORKING.

Las TAREAS a realizar son:

1. Lectura detenida del artículo.
2. Subrayar las palabras o frases que no entendemos (de un color). A continuación buscaremos su significado.
3. Subrayamos aquellas ideas que nos parecen interesantes; que nos sorprenden o que nos gustaría comentar.

Los APUNTES los puedes descargar en el siguiente enlace:

[EL SINDICALISMO EN LA ERA DEL "COWORKING"](#)

ARXIU

Junio 2021 (1)
mayo 2021 (2)
marzo 2021 (2)
febrero 2021 (3)
enero 2021 (2)
diciembre 2020 (1)
noviembre 2020 (8)
octubre 2020 (4)
septiembre 2020 (1)
agosto 2020 (1)

ENLLAÇOS D'INTERÉS

CMFPA d'Almussafes

- En la interacció mediada per una pantalla –especialment en les videotrucades– es dona una disfuncionalitat en la mirada; hi ha certa disrupció entre qui mira la imatge i qui mira la càmera. Si mirem el rostre de qui ens parla, la nostra mirada no mira a l'altre; i l'altre no se sent mirat; per tant hi ha una certa disfuncionalitat en el fet de mirar a través de les càmeres que impossibilita trobar la mirada de l'altre. També els moments de parlar i d'escoltar són difícils de sincronitzar en aquests encontres virtuals i requereixen d'establir codis per a regular les converses, que tendeixen a que hi haja una sola veu i que les intervencions siguin molt controlades i amb certa artificiositat. Les dificultats en la mirada, en la parla i l'escolta –que són elements essencials de la comunicació humana– s'han de tindre sempre presents en el cas de necessitar optar per aquesta modalitat d'encontre, ja que requereixen una atenció especial i l'ús de determinats recursos facilitadors de la comunicació per part de qui coordina l'encontre.
- Sempre hem de tindre present, que l'aplicació i el dispositiu que anem a fer servir van a estar mediant la relació amb el contingut i amb les persones i, per tant, hem d'estar especialment atentes a com la condicionen i a com ens condicionen –en quina posició ens obliguen a posicionar-nos– per tal de corregir-ho, suplir-ho o neutralitzar-ho en la mesura del possible.
- Mantenir cert recel cap a aquestes tecnologies ens evitarà abraçar noves maneres de fer sense haver reflexionat sobre elles de forma crítica; però tampoc podem mantenir-nos al marge ja que la seua presència està molt estesa en la societat. Cal conèixer-les per poder analitzar quins elements sostrauen del procés educatiu, en quins aspectes ens estan canviant i/o condicionant i quins aspectes poden i han de ser treballats. Hem d'incorporar també la reflexió crítica sobre aquestes tecnologies en els processos educatius amb les persones participants. Han de passar a ser no sols recurs metodològics sinó també matèria curricular i eines de creació i producció.
- Com a docents ens hem de plantejar una sèrie de interrogants a l'hora d'abordar la nostra tasca, sobre què anem a ensenyar i amb quins materials, i de quina manera anem a fer-los servir, quins són els objectius que ens plantejem, etc. I aquest qüestionament ètic i metodològic ens l'hem de fer com a docents, tant si fem servir una pissarra i un clarió o un *netbook* d'última generació. Les eines i els recursos tecnològics no són el procés en sí, però el condicionen, així que l'anàlisi hauria de passar per una reflexió crítica sobre els recursos i dispositius que fem servir, qüestionant la seua idoneïtat i coneixent els biaixos que aporten a la interacció i reconeixent la influència que també tenen sobre nosaltres. Hem de ser conscients d'açò per no trobar-nos que hem perdut allò que dèiem que valoràvem, i per no trobar-nos en una posició en la qual no volíem estar.

- El resultat del procés educatiu és incert i personal. Els processos de transformació que experimenta una persona en procés de formació, ocorren majoritàriament a les fosques; sovint són processos interns que sols la pròpia persona pot narrar o emparaular; i que la resta podem entreveure amb flaixos del seu dir i el seu actuar. És una experiència humana difícilment monitoritzable i de la qual ningú no en pot donar garanties. Sovint hi ha tot un discurs que atorga a les noves TAC i als EVA la capacitat de fer el procés educatiu més objectiu –oferint una falsa neutralitat-, de sistematitzar i controlar les variables, de mesurar i quantificar l’aprenentatge; com si tecnificar el procés lliurés als docents de cabòries i d’inseguretats; com si pogueren garantir l’èxit augmentant la sensació de control i rigor. Si desvestim a les TAC d’aquesta aura de científicitat, d’eficiència i de modernitat, per veure-les únicament com el que són, recursos instrumentals i metodològics per a unes finalitats concretes, evitarem perdre el sentit de la nostra tasca.

Referències bibliogràfiques

- ARBIOL, C. (2020) *La vida en el centre: escriure en temps d’estranyesa* en Quaderns d’Educació Continua 43: transformant la formació de persones adultes, canviant la societat, mudant nosaltres.
- FREIRE, P. (1970) *Pedagogia del Oprimido*. Madrid. Siglo XXI.
- FREIRE, P. (2003) *Pedagogia de l’Autonomia*. Xàtiva. Publicacions de l’Institut Paulo Freire-Denes Editorial -Edicions del CREC.
- VALAREZO CASTRO, J.W. i SANTOS JIMÉNEZ, O.C. *La tecnología del aprendizaje y el conocimiento en la formación docente*, en Conrado, Revista de Pedagogia de la Universidad de Cienfuegos, Vol.15, n°68. Cienfuegos. Jul-set 2019.

Revista semestral
hivern 2021 · Núm. 46
12 €

TAREPA - PV

Taller per a l'Acció Renovadora
de l'Educació Permanent d'Adults

L'ULLAL Edicions

